

PROSINEC 2017

ROMANOVODI

ROMSKÁ DUŠE | CENA 20 Kč

**KNĚZ
VOJTĚCH
VÁGAI**

ROZHOVOR

**HRANICE
PRÁCE**

FILM

O VÁNOCÍCH

ZBLÍZKA

**YVETTA
BLANAROVIČOVÁ**

ROZHOVOR

POMOZTE OBJEVIT ZAPOMENUTÉ PŘÍBĚHY ROMŮ

O tom, co se dělo Romům za války, se stále ví jen málo. Přitom každá romská rodina byla válečným utrpením poznamenána.

Děti přeživších, příbuzní obětí stárnou a odcházejí s nimi i rodinné vzpomínky. Navždy mizí příběhy bolesti, strachu, odvahy, statečnosti, odhodlání přežít.

**NENECHTE UPADNOUT PŘÍBĚH
SVÉ RODINY V ZAPOMNĚNÍ!
KAŽDÝ PŘÍBĚH JE DŮLEŽITÝ!**

**POMOZTE NÁM ZAZNAMENAT OSUDY ROMŮ ZA
VÁLKY PRO BUDOUCÍ GENERACE.**

Prosím, ozvěte se na tel.: **+420 257 329 667** nebo pište na adresu romea@romea.cz; ROMEA, o. p. s., Korunní 127, 130 00 Praha 3.

EDITORIAL

„To ten rok zase utekl,“ říkáme si často o Vánocích. Nebo „jak ten čas letí“. A je to pravda a není... Jako by to bylo včera, co jsme připravovali poslední prosincové číslo – a přitom od té doby urazila Země svou cestu okolo Slunce a vystřídalo se 365 dní. A každý z těch dnů měl stejný počet hodin a uběhl stejně rychle (nebo pomalu).

Moc ráda bych na tomto místě vřele poděkovala vám, milí čtenáři, za přízeň, kterou nám věnujete. Osobnostem, o kterých píšeme, za to, že nám pro vás vyprávějí své příběhy, pomáhají inspirovat druhé a bořit hranice mezi lidmi. A také všem svým kolegům, redaktorům a spolupracovníkům, se kterými pro vás časopis tvoříme – za jejich práci i přesvědčení, že naše společné úsilí má smysl.

V letošním vánočním čísle jsme pro vás k čaji a cukroví připravili velký rozhovor s herečkou, zpěvačkou a ředitelkou organizace La Sophia Yvetou Blanarovičovou. Do svých svátečních domovů a vánočních tradic nás nechali nahlédnout Romové z různých koutů Čech, Moravy nebo třeba ze Slovenska a (nejen) o tom, proč Vánoce vlastně slavíme a co znamenají dnes, v „moderní“ a uspěchané době, jsme si povídali s prvním římskokatolickým knězem s romskými kořeny Vojtěchem Vágiem. Nejvýznamnější momenty letošního roku na naší politické scéně ve svém komentáři přibližuje a hodnotí Patrik Banga, nezapomněli jsme ale ani na kulturu nebo (jak jinak než vánoční) povídku.

Přeji vám zajímavé čtení, milí čtenáři! Bachta! Karačoňa the lošalo nevo berš, but bachta the sastipen, kamiben the smirom andro jilo. Veselé Vánoce a ještě lepší nový rok, hodně štěstí, zdraví, lásky a pokoje v srdcích.

JANA BAUDYŠOVÁ
šéfredaktorka

RV 12/2017

3 Obsah / Editorial

4 – 6 Jen talent nestačí

Rozhovor s Yvetou Blanarovičovou
Rena Horvátová

7 Témata roku? Ortel, Facebook a volby

Komentář
Patrik Banga

8 – 10 Jak slavíme Vánoce u nás?

Zblízka
Stanislava Ondová

11 Vánoce na úvěr

Poradna
Lukáš Vojtěch Vodenka

12 – 14 Ježíš se narodil pro všechny

Rozhovor s knězem Vojtěchem Vágiem
Jana Baudyšová

15 Hranice práce

Kultura / Film
Inka Jurková

16 – 17 Vesmír je černý

Kultura / Výstava
Kristína Kohoutová

18 – 19 Jsme tu s vámi už 15 let

Výročí organizace Romea
Zdeněk Ryšavý

20 – 21 Zájezd za sto tisíc / O zajezdě vaš o šel ezera

Povídka
Eva Danišová

22 Koda drom

Romaňi gili / Romská píseň
Mário Bihári, Renáta Kováčová

23 Romské literatury: ukotvení ve společenských vědách a současné trendy

Kapitoly z dějin romské literatury
Karolína Ryvolová

Foto na přední obálce: Yvetta Blanarovičová (foto Veronika Šimůnková), zadní obálka: PF 2018 (grafika Jana Svobodová). Vychází 19. 12. 2018.

Číslo: 12 / 2017
Ročník: XIV
Cena: 20 Kč

Vydavatel:
ROME A, o. p. s.
Žitná 49
110 00, Praha 1
IČO: 266 13 573

Vychází za podpory
Ministerstva kultury ČR.

Redakce:
Renata Berkyová, Tomáš
Bystrý, Rena Horvátová,
František Bikár, Jana
Šedivcová, Stanislava
Ondová, Renata Kováčová,
Zdeněk Ryšavý

Adresa redakce:
ROME A, o. p. s.
Korunní 127, 130 00 Praha 3
Tel. 257 329 667,
257 322 987
E-mail: romanovodi@romea.cz
www.romanovodi.cz
www.romeaops.cz
Šéfredaktorka:
Jana Baudyšová
Editor:
Zdeněk Ryšavý
Jazykové korektury:
Lenka Jandáková

Překlady do romského
jazyka:
Eva Danišová
Korektury romského
jazyka:
Jan Ort
Grafika:
Bantu Design s. r. o.
Inzerce:
Zdeněk Ryšavý
Předplatné:
romanovodi@romea.cz
Osvit a tisk:
Studio WINTER, s. r. o.
Distribuce:
Dub, s. r. o.
Periodicita magazínu:
10x ročně
Registrační číslo MK ČR:
E 14163

Chcete mít přehled o novinkách v politice, společnosti a kultuře?

ZAJÍMÁ VÁS ROMSKÁ TÉMATIKA?

Nespokojíte se s povrchní a manipulativní žurnalistikou, stojíte o ověřené zprávy a vyvážený pohled na palčivé společenské otázky?

PŘEDPLAŤTE SI ROMANO VOĎI!

Časopis pravidelně přináší rozhovory, reportáže a profily výrazných osobností, fundované analýzy aktuálních společenských témat, upoutávky a tipy na kulturní události, které stojí za pozornost, i přehledové studie, průřezy a ohlédnutí v čase.

**OBJEDNEJTE SI ROČNÍ PŘEDPLATNÉ NA ADRESE:
www.romanovodi.cz - za 200 Kč**

[facebook.com/romanovodi](https://www.facebook.com/romanovodi), [facebook.com/sdruzeniromea](https://www.facebook.com/sdruzeniromea)

Víte-li o vhodném stánku, knihovně, instituci, knihkupectví, kulturním centru či jiném veřejném prostoru, na jehož polici by nemělo ROMANO VOĎI chybět, prosíme, kontaktujte redakci na romano.vodi@romea.cz. Zároveň vyzýváme potenciální zájemce o externí spolupráci – žurnalisty a fotografy – aby posílali své náměty a tipy na romano.vodi@romea.cz.

JEN TALENT NESTAČÍ

Rena Horvátová / Foto: Veronika Šimůnková

„Do projektu mnohdy nastupují děti, které v sobě mají chaos, nevědí, jak se učit, nemají cíle, mají jenom talent. Pak je na nás, abychom jim dali směr a vyzvedli v nich to, co je v nich ojedinělé,“ říká **Yvetta Blanarovičová** o pomoci nadaným dětem, které nemohou podporovat jejich rodiny.

Foto: Monika Navrátilová

Když jste zakládala organizaci La Sophia, neuvažovala jste třeba na chvíli, že se stanete pouze její patronkou, tváří?

Popravdě, nechtěla jsem se stát pouze tváří. Takhle mohu být u všeho, včetně letní akademie. O to víc mě těší, když naše děti mají úspěchy a já pak sleduji, jak se jim daří. Řídit nadaci je opravdu těžké, je to každoroční boj získat peníze na vše potřebné, produkčně zajistit doprovodné akce, být pořád k dispozici, protože pro řadu dětí se La Sophia stala druhým domovem. Mojí snahou je postavit školu, která by rozvíjela mimořádný talent dětí, ale zatím nemáme dostatek financí, aby se tomu tak stalo.

Co obnáší získávání peněz na činnost nadace?

Je to každoroční maraton obíhání potencionálních partnerů, vypisování žádostí, nastavení mediální kampaně na projekt Talent La Sophia a vymýšlení zajímavých akcí. V květnu začínou výběrová kola, v červenci pak letní akademie, v září gala-koncert a v prosinci Výroční galakonzert. A to musím stíhat svou práci v divadle, filmu či televizi nebo na koncertech. Je to kolotoč, ale asi to jinak neumím.

Mezi podpořenými dětmi jsou bezesporu i Romové, kteří jednak žijí ve vyloučení a jednak se ocitají v dětských domovech.

Odmítl vás někdo z tohoto důvodu?

Nikdy žádný potencionální partner mi neodmítnul finanční pomoc kvůli tomu, že v La Sophia jsou také Romové, a myslím si, že se to snad ani nestává v jiných charitách. Pokud založíte nějakou charitu, tak chvíli trvá, než se lidé kolem přesvědčí, že máte výsledky a že jejich peníze pomáhají dobré věci. V tomhle ohledu jsem byla trpělivá a začínala takřka na koleně. Teď už můžu říct, že díky našim dětem a jejich nesmazatelným úspěchům, díky naší pečlivosti a snaze pomoci, jsme se stali jednou z nejúspěšnějších charitativních organizací, které pomáhají tady a teď našim lidem.

Kolik dětí se za dobu existence Talent La Sophia zapojilo a čeho dosáhly?

Přesný počet dohromady nedám, ale rukama mi prošly stovky dětí. Ne všechny se však dostaly na tu pomyslnou metu. Máme ale už první doktorku práv, máme středoškoláky, maturanty, řada z nich chce studovat dál. Vyhrávají soutěže, bodují v prestižních fotbalových klubech, dvanáct jich studuje na konzervatořích, další v ZUŠkách. V La Sophia není dítě, které by ničeho nedosáhlo. Všichni mají cíl, jenom musí vydržet nevzdávat se.

Děti zapojené do projektu musí dodržovat určitá pravidla. Proč je podle vás jejich dodržování důležité?

Nedá se říct, že by to byly vyložené pravidla, ale spíš jakýsi kodex La Sophia. Doba, kdy stačil talent, už je dávno pryč. A navíc, když se neumíš učit, nezvládáš tlak, jsi líný cokoli udělat, jak potom můžeš zvládnout prosadit se? Za ta léta jsem si uvědomila, že naše děti, když přijedou poprvé na akademii, jsou vystrašené, nevědí, jak se zařadit, pořád mají pocit, že na ně někdo zaútočí. Po dvou dnech jsou v tomhle směru klidné, a pak má smysl pracovat s jejich talentem. Slzavé údolí při loučení se u autobusu je satisfakcí, že jim bylo s námi dobře.

Snažíte se dětem pomáhat i v jejich dalším profesním životě?

Právě letos nám řada dětí dosáhla dospělosti, přesto v projektu zůstávají a pomáhají dalším dětem. Víím o všech, protože se spoustou jejich profesorů spolupracuji v divadle či na koncertech, mám hodně přátel i ve sportu. Navíc ambasadoři projektu, a jsou to významné osobnosti z kultury či sportu, se také aktivně zapojují do dění La Sophia. Vždy se dozvím, pokud se s dítětem něco děje. Děti odevzdávají vysvědčení, víím, jak se kterému daří, a věřte, že většinou se dítě potýká s nějakým problémem, pokud se zhorší ve škole. Mnohé z nich jsem komunikací, i s rodiči, přiměla vrátit se zpět na svou cestu. A to považuju za úspěch.

Je komunikace s rodiči obtížná?

Rodiče, pokud pochopí, že nám jde o budoucnost dítěte, a to je mnohdy cesta dřiny, se stanou pomocníky. A stalo se, že začali sami studovat

Michal David je hlavním ambasadorem La Sophia za oblast hudby již více než 9 let.

a dovzdělávat se, protože pokud je dítě v projektu, nemají starosti s financováním školy či klubu.

Utkvěl vám nějaký osud dítěte víc v paměti?

Těch osudů je příliš mnoho. Každoročně podporujeme 45 až 50 dětí. Mnohé z nich si pak bereme jako hosty na koncerty, sportovně nadané se mají možnost setkat a trénovat na akademii s hvězdami fotbalu, repre trenéry. Je to pro všechny šance. Taková farma na talenty. Máme už kluky v prvoligových klubech, na koncertě Michala Davida v O2 Areně, na mých Vánočních koncertech nebo samostatně na velkých akcích vystoupili ti nejlepší z projektu. Díky La Sophia se daří prosazovat je i v televizi.

Nadějně fotbalisty podporujete pátým rokem. Jejich ambasadorem je například Tomáš Ujfaluši, Marek Jankulovský ad. O co vás, člověka z umělecké branže, obohacuje setkávání se

sportovně založenými lidmi?

Od dětství jsem se věnovala vedle baletu, houslí a zpěvu, gymnastice, plavání a nevím čemu všemu. Maminka mě podporovala, takže jsem jeden den například vyhrála recitační soutěž a druhý den přinesla medaili z atletiky. Mám hodně kamarádů ze sportu, o to bylo jednodušší rozšířit La Sophia o sport. Navíc fotbalisté, kteří trénují mnohdy čtyřřázově, mají větší disciplínu, takže je to dobrá konfrontace. Děti jsou jako houby, když jim ukážete správný směr, bez problémů ho přijmou.

Jak prostředí sportu, tak umělecké prostředí vyžaduje odolnou psychiku, aby se člověk při prvním neúspěchu nesložil a vše nevzdal. Jak se v tomto snažíte pomáhat dětem, jejichž sebevědomí bývá nedostatkem rodičovské lásky pošramoceno?

Akademie je nabitá motivačním programem, jsme s dětmi v těsné blízkosti. Samozřejmě, že se někdy dozvím, co má to či ono dítě za sebou, ale přistupuji k nim jako k vlastním, takže se jim snažím vysvětlit, že jejich pohled na život se může změnit jen tím, že smutky, strachy, pocit méněcennosti vymění za slova láska, radost a úcta k sobě. Je to psychologie, každé dítě je jiné a potřebuje i jiný přístup.

Jak se děti na koncertech, poprvé před publikem, vypořádávají s trémou? Nemíváte ji za ně?

LA SOPHIA od roku 2009 podporuje vzdělání hudebně a sportovně (od roku 2012) talentovaných dětí ve věku 7-18 let vyrůstající v ústavní či pěstounské péči nebo v sociálně znevýhodněných rodinách. Působí také na Slovensku. Vítězové Talent La Sophia se díky finančnímu příspěvku na školné, vybavení, příspěvky v klubech apod. připravují na svou budoucí profesi na základních uměleckých školách, konzervatořích a ve fotbalových klubech. Mají možnost spolupracovat s profesionálními hudebníky a sportovci či pedagogy a trenéry. Více na www.lasophia.cz.

Díky akademii už to mnohé z nich tak neberou, a pokud mají trému, vědí, že spolu s ambasadory jsme taková jedna rodina. Do poroty zasedly takové osobnosti jako už zmíněný Michal David, Helena Vondráčková, Josef Vojtek, Bára Basiková, Janek Ledecký, David Koler, Felix Slováček, režiséři Zdeněk Troška a Radek Balaš, profesori Pražské konzervatoře Jana Balašová, Eva Svobodová, Vlastimil Harapes a další. Mnozí z nás jsme rodiči, takže k nim přistupujeme jako k vlastním. To znamená přísně, ale spravedlivě. A trému za ně nemám, protože vím po akademii, co v nich je. Spíše jim držím palce.

Připravujete během projektu své mladé talenty na skutečnost, že showbyznys, v němž by se třeba i jednou uchytily, nemusí být vždy férové prostředí? Učíte je, jak se mají chránit před jeho nástrahami?

Žádná profese není pro začátečníka jednoduchá, důležité je cítit podporu a zázemí. Na akademii jim vysvětluji, že jen talent nestačí, že se musí učit a pracovat na sobě. Mít pokoru, úctu a disciplínu. Každé z nich je z různého prostředí, proto vždy musíme také korigovat rodiče, aby neudělali špatné rozhodnutí při prvních úspěších. Show business je zrádný v tom, že dočasný úspěch nestačí, že důležité je vydržet a běžet dlouhou trať.

V pořadu České televize jste vzpomínala na pocit pokoření, když se k vám lidé chovali tak, jak se chovali k romským dětem,

neboť vás, pro vaše vzezření, které jste podědila po svých srbochorvatských předcích, považovali za Romku. Dala vám tato zkušenost i něco dobrého?

Dětská duše je citlivá a já jsem řadu invektiv brala až nesmyslně vážně. Každé dítě, které v něčem vyniká, má společenský problém. Je pak na rodičích, aby nepodporovali agresivitu, ale spíše dokázali pozitivně vysvětlit, proč se tak věci dějí. Já měla štěstí, protože rodiče byli v tomhle ohledu inteligentní a chytří.

„Děti jsou jako houby, když jim ukážete správný směr, bez problémů ho přijmou.“

Jak vzpomínáte na natáčení filmu Kdo se bojí, utíká Dušana Kleina, který se věnoval tématu poválečného osídlování Sudet slovenskými Romy?

Na to si pamatuji, byl to jeden z prvních velkých filmů, kde jsem hrála velkou roli a skoro dva měsíce strávila v těžkých exteriérech. Mého tatínka hrál Petr Čepek, maminku Zita Furková, setkala jsem se na place s vynikajícími herci. Byla to dobrá škola a ráda na to vzpomínám.

Býváte obsazovaná do rolí temperamentních osudových žen, do tragických, vážných, ale i komických rolí. Která role byla nejbližší vašemu srdci?

Blízká mi je každá role, kterou zrovna ztvárňuji. Ve filmu jsem se toho hodně naučila při natáčení Kdo se bojí utíká, pak mě v profesním životě obrovsky obohatila spolupráce se Zdeňkem Troškou. Natočila jsem s ním čtyři filmy i třeba seriál. Mám za sebou a snad i před sebou hodně krásných rolí, každá z nich pro mě byla v něčem nezapomenutelná.

V současné době hrajete postavu matky v muzikálu Pokrevní bratři, která se jednoho syna vzdá v dobré víře, že se mu tak povede v životě lépe. Našla jste třeba i díky této roli pochopení pro rodiče, kteří opustili své děti?

V seriálu Pojišťovna štěstí jsem takovou postavu nešťastné mámy hrála. Dokážu tyhle role hrát na jevišti či ve filmu, ale jinak si nedokážu představit, že bych opustila své dítě, protože bych se pak za každou cenu prala o práci a veškerou sílu bych vynaložila k tomu, abych ho mohla vychovávat.

Pocházíte ze Slovenska, ale díky vašim filmovým rolím vás dnes mnoho lidí považuje za českou herečku. Kde se však cítíte být doma?

Člověk najde domov tam, kde dohoří jeho svíce. Většinu svého života žiji v Praze, kterou miluji. Když jedu na Slovensko, říkám, že jedu domů, pak se vracím a říkám totéž o Praze. Možná také proto, že se cítím dobře tam, kde mám krásné vzpomínky a kde mi je dobře. ●

YVETTA BLAHAROVÍŘOVÁ (1963)

herečka a zpěvačka, ředitelka La Sophia, o. p. s. Pochází ze středoslovenské Prievidze, vystudovala hudebně dramatický obor na Pražské konzervatoři. Za roli Lízy Doolitlové obdržela cenu Thálie 1996, za populární roli čerta v Princezně ze mlejna byla nominována na cenu za nejlepší herecký výkon Český lev. Od roku 1998 se věnuje charitě. Pořádá hudební festivaly a koncerty na podporu vzdělání dětí z dětských domovů. Podpořené děti na nich vystupují po boku renomovaných umělců.

TÉMATA ROKU? ORTEL, FACEBOOK A VOLBY. TY JSME TOTIŽ PROHRÁLI VŠICHNI. MY, ČESKÁ REPUBLIKA

Patrik Banga / Foto: Petr Zewlakk Vrabec, kresba Pavel Novák

Je to rok, co moje dvojče Radoslav, známý spíše jako Gipsy.cz, odešel ze sálu, kde se slavnostně předávaly ceny Český slavík Mattoni 2016. Protestoval tak proti potlesku pro kapelu Ortel, která pje takřikajíc hezky česky xenofobní písně, plné odporu k menšinám a veřejně propagované nenávisti. Bratrovi „přistálo“ na facebookovém profilu několik set nadávek, výhrůžek a upozornění, že „cikání patří do plynu“. Když jsem se bratra zastal, potkal mě totožný osud.

Marně jsem přemýšlel nad tím, kde je chyba. Proč je dnes internet místem, kde i relativně normálně smýšlející lidé mění svoji osobnost a stávají se z nich xenofobní prasata, schopná posílat někoho do plynu? Kvůli zdánlivě anonymitě? Mají lidé pocit, že se to smí, když to dělají beztrestně druzí?

Internet se totiž stal novodobým kolbištěm, kde se utkávají různé názorové skupiny. A internet (čti jako Facebook) se stal místem, kde se tvoří i politická reprezentace. Těsně před volbami nebylo dne, kdy by na mě z Facebooku nekoukal pan Babiš, pan Bartoš nebo hlasitě nekřičel pan Okamura, který ostře vyprávěl o tom, že dvanáct uprchlíků, které ČR za celou „migrační krizi“ přijala, jsou pro republiku bezpečnostním rizikem. Co na tom, že v televizních diskusích vypadala reprezentace SPD jako banda neznámků a veřejnosti nejvíc utkvěly odpovědi druhu „teď jsem neposlouchal“ nebo „určitě, možná s vámi tak úplně nesouhlasím“.

A tak se Okamura, který ještě před dvěma lety hlasitě brojil proti Romům, stal novodobým a hlavně samozvaným

obráncem Česka, který těch dvanáct uprchlíků vyžene, i kdyby na program nebylo. On totiž prakticky jiný program nemá. Celý program byl stvořen z diskusních příspěvků lidí s „vysokou školou života“, které kdosi z SPD vytahal z internetu.

A proč ne, když se zadařilo. V parlamentu je jak pan Babiš, který přebarvil zemi z oranžové na světle modrou, tak pan Bartoš s Piráty, tak bojovník Okamura. Taktně pomíjím, že před volbami dostala prostor i zastaralá xenofobní esa Sládek a Vandas. Uprchlíky prostě nechceme, Romy taky nechceme, nikoho nechceme.

V politickém prostoru je málo těch, kteří proti populistickým heslům hlasitě protestují. Romská politická reprezentace žádná. Ti, co to zkusili (a moc jich nebylo, o to víc si jich cením), neměli šanci. Společnost v Česku není připravená na romské politiky, a to dokonce ani na ty, kteří kandidovali za xenofobní politická uskupení. A ti, kdo proti nenávisti skutečně bojovali, za to přišli o mandát. Tak jako ministr Herman. Jít proti proudu se prostě nesluší.

Aktuální trend je totiž nadávání prvňáčkům z barevných tříd. Tahle mimořádně nechutná ukázka malosti a rasové nenávisti je také výsledek kampaní a voleb, protože když může xenofobně vystupovat poslanec, nota bene předseda politické strany, který je srdečně zván na Hrad, proč by to nemohl dělat „anonymní“ jouda z Ostravy?

Chce se mi říct, že co si národ zvolil, to má. Nepodpořili jsme naše (romské) kandidáty, nepodpořili jsme ani ty strany, které vystupují proti rasismu a nenávisti, a tak budeme další čtyři roky poslouchat ty křiklouny, které jejich voliči podpořili. Škoda, touto větou prakticky pokaždé po volbách končím. Tak snad jindy... ●

JAK SLAVÍME VÁNOCE U NÁS?

Stanislava Ondová / Foto: Archiv autorky

Vánoční svátky pro Romy znamenají rodinu, zářící dětské oči a tradice. Některé máme společné, jiné jsou možná jedinečné. Povídal jsem si s několika Romy z různých krajů, abychom si udělali představu, jak dnes Romové slaví Vánoce.

U NÁS SE ZPÍVALO

„Nejdříve každý večeřel se svojí rodinou a potom rodiče šli a zvali ostatní Romy k nám domů nebo navštěvovali ostatní příbuzné,“ vzpomíná Mária původem ze Slovenska, dnes žijící s manželem a malým synkem **v Brně**. Vařila se klasická jídla, zelňačka, ryba, bramborový salát a řízek. Na stole byla také mačanga. Maria vzpomíná i na nadělování dárků: „U nás se dárky příliš neřešily, kupovaly se účelově podle toho, co děti potřebovaly. Oblečení, boty a různé potřeby, které jsme potom měli na celý rok.“ Dárčky si také nedávali pod stromček, ale dávali si je podle toho, kdy kdo chtěl, například pro starší děti se dárky vůbec nekupovaly. Jedna z tradic byla, že se celá rodina sešla u Máriiných rodičů doma a zpívalo se. Také si vyprávěli příběhy, což většinou obstaral Máriin otec.

RODINA OPĚT SPOLU

Pan Gejza Horváth je známý brněnský spisovatel a hudebník. Vánoce tráví především se svými dětmi, vnoučaty a manželkou **v Brně**. Je to doba, na kterou se všichni těší, protože jinak je rodina rozprostřena po celé republice. Svátky rodinu, která se schází u něj doma, opět spojí. Jak říká pan Horváth, je jiná doba, jiné tradice, děti vyrůstají ve městě, zatímco on vyrůstal v osadě, úcta k předkům ale přetrvává. Vždy ráno na Štědrý den jdou společně na hřbitov, kde uctí památku těch, kteří s nimi již nemohou být. Děti a vnoučata Vánoce pana Horvátha obohacují tím, že přinášejí nové zvyky, jako například zpívání koled u stromčku nebo přípitek s proslovem před večeří. Co ovšem zůstává stejné, je, že manželka pana Horvátha pod každý talíř dá peníze, aby bylo všeho dostatek. Také stále dávají za okno talíř, na kterém je jídlo pro zesnulé. Na štědrovečerní tabuli nesmí chybět mariklé, šinga,

pišoty, masová nádivka, zelí a z polévek zelňačka. Z tradičních jídel jsou to řízky, uzeniny, bramborový salát.

POLÉVKA NESMÍ CHYBĚT

Paní Eva Berkyová, která pochází z Velkých Teriakovců, vesnice na hranici mezi Slovenskem a Maďarskem, dnes žije **v Praze** a vypráví, že nejdůležitějším jídlem na jejich vánočním stole je kysela houbová polévka s domácí klobásou a brambory. Netradičním chodem jsou tzv. guby, což jsou rohlíky vařené v mléce sypané mákem nebo ořechy a máslem. Na svátky chystají tradiční cukroví, ale pečou také kynuté koláče, makové a ořechové. Až do večere dodržují přísný půst. Pod ubrus se dávají peníze, aby měli příští rok všeho dostatek, a na stůl talíř pro mrtvé, na kterém je něco z každého jídla a zůstává na místě až do druhého dne. O Štědrém večeru také nevynášejí smet. Stromček se zdobí většinou na Štědrý den.

„Dříve jsme neměli skleněné ozdoby, a tak jsme si zabalili ovoce, ořechy do pozlátka a tím jsme si zdobili stromček.“ Manžel paní Berkyové vzpomíná, že si pamatuje dobu, kdy se stromček nedával na zem, ale ozdobený se věšel na trám a visel nad stolem. Pravidlem bývalo, že po štědrovečerní večeři chodili s příbuznými a kamarády zpívat Romům pod okna křesťanské písně, někdy to bylo i s kytarou. Většinou pak všichni společně zůstali v domě jednoho ze sousedů a tam se bavili. Paní Berkyová vzpomíná na Vánoce především jako na období, kdy se u nich doma sešla celá rodina.

VZDÁT ÚCTU PŘEDKŮM

Denisa Kotlářová pochází ze Znojma, ale dlouhodobě žije **v Hradci Králové**. Vánoce má spojené především s babičkou, která tmelila celou rodinu. Ta se scházela u babičky doma, maminky zde na Štědrý den vařily, kromě tradičních jídel také holubky a uzené vařené se zelím a rýží. Děti a otcové zdobili stromček a celý byt. Pravidelně okolo páté hodiny odpolední se začala u babičky, která měla jedenáct dětí, rodina scházet, aby společně povečeřela. Samozřejmostí bylo, že šli ještě před večeří na hřbitov. Okolo sedmé hodiny začala samotná hostina. „Než se začne jíst, dáváme na stůl mrtvým jeden plný talíř jídla a druhý prázdný, kdyby někdo nečekaně přišel.“ V čele stolu sedí nejstarší člen rodiny.

TRADICE PŘIBÝVAJÍ

Juliana Vodrážková žije **v Neratovicích**, kde se také narodila. Když byla Julka malá, její tatínek chodil na Štědrý den ulovit čerstvou rybu. Maminka vařila bobalky s osmaženou strouhankou, fazole nakyselo, holubky, pišoty, řízky, bramborový salát a rybu. Kromě cukroví měli také zákusky a šinga. Před večeří tatínek pronesl přípitek, a když se začalo jíst, už se nesmělo vstát od stolu. Jako jedni z mála rozkrajovali doma jablka a pouštěli si lodičky ze skořápek ořechů. Julka se snaží udržet to, co ji doma rodiče naučili. Vánoce pro ni začínají velmi brzy – je známá tím, že sama vyrábí sváteční dekorace nejen pro sebe, ale zdobí domovy i svým sourozencům a peče cukroví pro celou rodinu. V létě chodí sbírat houby, aby je mohla o Vánocích uvařit nakyselo. Většinu jídel vaří stejně jako její maminka, a protože Julka pochází z několika sourozenců, tak se vánoční menu obohatilo i o jídla

OSLAVA NAROZENÍ JEŽÍŠE

Diana Badžová pochází z vesnice **Sliepkovce** na východním Slovensku. Příprava na Vánoce začíná několik týdnů předem, a to půstem. Vánoce jsou zde pojímány především jako křesťanské svátky narození Ježíše Krista. Také se zde kvůli půstu nepeče klasické cukroví, ale spíše tzv. „medovníky“ (šlehané velké dorty nebo koláče na velké plechy). Na první adventní neděli musí být všude především naklizeno a dům musí být vyzdobený a připravený, kdyby někdo přišel na návštěvu. Každou neděli se chodí do kostela. O 24. prosinci musí být již vše připravené a nachytané, pouze se vaří čerstvé jídlo na večeři. Celý den se nejí a než se usedne ke slavnostnímu stolu, musí se nejdříve obhospodařit všechna domácí a hospodářská zvířata. Rodina nesmí jíst dříve než zvířata, která jim celý rok poskytovala obživu. Před

Foto: Archiv Petry Pohlodkové

večeří se u stolu sní tenká oplatka, která je z půlky natřená česnekem představujícím pevné zdraví a z druhé půlky medem, který symbolizuje sladký život. Při tom se říká speciální modlitba. Než se začne s večeří, říká se prosba/modlitba ve smyslu „ať nás u stolu neubývá, raději ať nás přibývá“. Za okno se dává talíř s jídlem, pohárek pálenky a zapálená cigareta pro mrtvé. V čele stolu sedí hlava rodiny, bez ohledu na věk. Pronáší se přípitek a od stolu se nesmí po dobu večeře vstávat. Východňáským zvykem je také vinšování. Chodí se od domu k domu, jako odměna za přání se starším dává štamprle alkoholu, mladým a dětem peníze. O půlnoci se chodí do kostela.

BEZ HÁDEK A SVÁRŮ

Milka Gorolová pochází z rodu olašských Romů z Prešova, ale více než polovinu svého života strávila **v Chomutově**. Zvyky ze své původní rodiny přizpůsobila svým dětem a manželovi, který je východoslovenský Rom a přál si mít

„jejich“ Vánoce. Olašští Romové například připravují na Štědrý večer i drůbež. Paní Milka peče kuře a vaří guláš, jinak se jejich stolování, ale i další zvyky neliší. Veškeré jídlo a obložené mísy se připraví, vše se dá na stůl, ale nikdo nesmí jíst, dokud neodbije šestá hodina. V domě se také nikdo nesmí hádat, ani řešit svár.

VINŠUJEME ŠTĚSTÍ, ZDRAVÍ

Renata Patkaňová pochází z **Berouna**, odmalička je zvyklá, že slaví Vánoce celá rodina u dědečka v rodinném domě. Do dědečkova domu přicházejí sourozenci, synové, dcery, vnoučata i pravnoučata. Většina z nich zde zůstává celé svátky. Na jejich štědrovečerní tabuli byste marně hledali bramborový salát a řízky. Ba dokonce ani chlebičky či cukroví u večeře nemají místo. Na Štědrý den si ráno ženy rozdělí práci. Vaří se pišot se zelím, bobalky na sladko s mákem, zahuštěné zeli, kapr na přírodní způsob i obalovaný, vařené brambory, houbová smaženice. Z každého jídla se odebere

malé množství a dá se na talířek, který je na rohu stolu, určen pro mrtvé. Uprostřed stolu je chleba, ve kterém stojí zapálená svíčka. Než usednou ke stolu, tak všichni musí projít očišťou a vykoupat se. Každý dá pod talíř nějaké peníze, aby v budoucím roce nestrádali. Nikdo u stolu nejí z talíře, ale ze společných misek, kdy každý má svůj příbor a nabírá si přímo. Pokud bylo seno, tak se dávalo pod stůl jako symbol toho, že se Ježíš narodil ve chlévě. V okamžiku, kdy rodina usedne ke stolu, nejstarší žena v rodině chodí k nezadaným s medem a dělá jim křížek na čele se slovy „ať jsi sladká jako tento med“. Pak dědeček pronesl přípitek, ve kterém přál zdraví, štěstí a aby jich příští rok bylo o jednoho více. „Když ještě žili dědovi přátelé, tak s nimi děda chodil po rodině vinšovat. Chodili s hudebními nástroji, ale i bez nich dům od domu a přáli lidem zdraví a štěstí.“

CO TO JSOU:

Šinga – koláče z kynutého těsta

Bobalky – pochoutka s pečeného kynutého těsta, malá kolečka se nakrájí a upečou v troubě, pak se spaří vařící vodou a dochutí se. Dělalí se s mákem, ořechy, cukrem, tvarohem, ale i se zeleninou nebo masem.

Pišoty – z těsta vykrojené, brambory naplněné trojhránky (těsto stejné jako na domácí nudle), vaří se ve vroucí osolené vodě, když vyplavou nahoru, jsou hotové. Scedí se, osolí a omastí máslem. Variant je mnoho. Místo brambor maso, místo omastku zelí nebo na sladké s džemem a strouhankou.

Marikle – placky, buď smažené na oleji, nebo pečené na sucho. Existuje mnoho krajevých variant.

Mačanga – uvařené brambory přelité omáčkou z mouky a kyselého mléka.

VÁNOCE NA ÚVĚR

Lukáš Vojtěch Vodenka / Foto: Archiv autora

Blíží se Vánoce a zástupci obchodních řetězců si mnou ruce – hon za dárky vrcholí a pokladny mají žně. A mezi všemi těmi třpytkami a ozdobami se o pozornost rve nepřeborné množství reklam, mezi nimiž nelze přehlédnout „reklamy na dluhy“ – na půjčky a úvěry.

NA CO SI DÁT POZOR

„Vánočních příběhů“ s ne zrovna veselým koncem, se kterými se během své praxe dluhového poradce setkávám, je mnoho. Jedním z nich je příběh paní Magdy, která bydlela s manželem a dvěma dětmi v rodinném domku nedaleko Prahy. Jelikož její a manželův plat stačily tak akorát na pokrytí běžného živobytí, rozhodla se, že si před Vánocemi půjčí, aby mohla rodině pořídit pěkné dárky. Nejprve zašla do banky. Tam ale zvážili její finanční možnosti, a úvěr, o který měla zájem, jí neschválili. To ji rozladilo, a tak si sjednala schůzku s obchodním zástupcem firmy, jejíž reklamu zahlédla v televizi. Jeho nabídka byla lákavá – peníze hned a první splátka až po Novém roce. Dárky měly být samozřejmě překvapením, a tak si peníze půjčila. Překvapená byla ale nejvíce nakonec sama. Z úvěru na 10 000 korun se nakonec „vyklubala“ částka 25 000. Nevěnovala totiž při podpisu smlouvy pozornost jejím podmínkám, a tak jí úplně uniklo, že kromě nemalého úroku se zavazuje k zaplacení všelijakých dalších poplatků – třeba za zpracování nebo za to, že jí společnost poskytla peníze v hotovosti.

ÚROKEM TO NEKONČÍ

Pokud se totiž pro půjčení peněz jednou rozhodneme, není jedno, u jaké společnosti to bude. Ať už jde o půjčku (může být i bezplatná, ale většinou není, navíc ji

může poskytnout kdokoliv), nebo o úvěr (ten je vždy za úrok a poskytnout ho může banka nebo nebankovní společnost), je vždycky důležité dopředu vědět, k čemu se přesně zavazujeme.

Jaký je tedy rozdíl mezi bankovním a nebankovním (takový si vzala právě paní Magda) úvěrem? Je nasnadě, že ten bankovní poskytuje banka. Všechny banky u nás kromě České národní banky (ČNB) jsou komerční (neplette si ale s Komerční bankou, a. s.) – a musí mít od ČNB oprávnění. Ta nad nimi také drží kontrolu, například reguluje maximální výši úroků. Nebankovní společnosti takové pověření ani kontrolu nemají.

Ideální situace samozřejmě je nemít žádné půjčky ani úvěry. Pokud si však půjčit doopravdy potřebujete, určitě dejte přednost bance. Ta vám sice nemusí vyhovět (stejně jako paní Magdě), ale zároveň vás tím vlastně chrání před dalšími možnými problémy. Rozhodně se také nezajímejte jen o výši úroku, ale zejména o roční procentuální sazbu nákladů, tzv. RPSN – je to totiž celková výše ceny vašeho úvěru. Výše úroku totiž může být třeba 6,9 %, což znamená, že tolik na úrocích přeplatíte půjčenou částku. RPSN bude ale vyšší, třeba 7,2% – a to je teprve konečná cena půjčky, protože obsahuje všechny další poplatky, které vám mohou účtovat (a které naučovali právě paní Magdě).

NEBOJTE SE ZEPTAT

Pokud si nejste jisti, že se ve spleti

možností půjček vyznáte, neváhejte se obrátit na nás, dluhové poradce. Rádi vám poradíme jak s tím, kde si (když už to musí být) půjčit s co nejmenším rizikem do budoucna, tak i v případě, že už jste se do problémů dostali. Rozhodně „nestrkejte hlavu do písku“, vždy se dá vymyslet konstruktivní řešení. Důležité je komunikovat s věřitelem a ne navyšovat si zbytečně náklady (např. o úroky z prodlení či náklady na soudní řízení) a nenechat situaci dojít třeba až k exekuci.

BC. LUKÁŠ V. VODENKA

je zaměstnancem dluhové poradny organizace Český západ, o. p. s., která působí v regionu Toužimska, Tepelska, Mariánskolázeňska a Karlovarska. Poradny ve svém kraji si můžete najít jednoduše na internetu, využít můžete také poradny online.

JEŽÍŠ SE NARODIL PRO VŠECHNY

VÁNOČNÍ ROZHOVOR S VOJTĚCHEM VÁGAIEM

Jana Baudyšová / Foto: Archiv Vojtěcha Vágaie

Když se zmíním, že Česká republika patří k nejateističtějším zemím, nečekám, že se mnou nebude tak úplně souhlasit. „Já myslím, že společnost nemá ráda církev,“ říká otec Vojtěch Vágai, první vysvěcený římskokatolický kněz s romskými kořeny. „Mnoho lidí ale v Boha věří, v něco, co nás přesahuje, a církev jako instituci k tomu nepotřebuje,“ přibližuje syn prvního romského jáhna.

Vyrůstal jste na faře a stejně jako váš tatínek jste se rozhodl svůj život zasvětit Bohu. Tatínek měl i rodinu, vaše cesta je ale jiná.

Tatínek měl rodiny dvě – tu svoji a pak svou farnost. Jáhenství je první stupeň kněžského svěcení a může být trvalé, což je právě případ mého otce. Trvalý jáhen může mít rodinu, bývá vysvěcen až v pozdějším věku, je k tomu potřeba i souhlas manželky. Působí ve své farnosti, kterou zná, vykonává liturgické úkony, může třeba křtít, oddávat, stará se o své farníky. Druhý rozměr jáhenství je to, že každý člověk, který směřuje ke kněžství, tak je nějakou dobu, třeba rok, jáhnem – než je vysvěcen na kněze. A to je zase můj případ. Kněz ale není svázán trvale s jedním místem, já třeba hodně cestuji, každou chvíli jsem někde jinde a v autě mám pořád sbalený kufr.

Sám jste říkal, že jsou chvíle, kdy vám rodinné zázemí chybí. Co je pro vás tím, co to prázdné místo vyvažuje, proč „to za to stojí“?

V dětství jsem silně vnímal, jak je tatínek rozdvojen. Každý člověk to může mít jinak, já jsem ale došel k tomu, že by člověk měl být naplno v jedné rodině, nebo v druhé. Myslím, že by ani moje manželka nebyla šťastná, že se nemohu rodině věnovat tak, jak by bylo potřeba, ani bych asi nebyl příkladným tatínkem. Žít bez takového zázemí a přijetí je těžké, nejvíce někdy doléhá právě ta samota. Žiji ale naplno pro službu Bohu a vnímám to jako dar v tom smyslu, že jsou okamžiky, kdy poznáte, že právě taková služba, byť vás to stojí rodinný život, je mnohonásobně obohacena službou lidem, že jste tu naplno pro ně.

Setkáváte se s mnoha lidskými příběhy, i těmi složitými a těžkými, plnými beznaděje, bolesti. Jak se s tou tíhou vyrovnáváte, jak se dá unést?

Když jsem byl mladší, tak jsem byl těmi negativními věcmi hodně zahlcen. Ke zpovědi přicházejí lidé s tím, za co se stydí, co udělali špatně, za knězem chodí lidé, kteří prožívají něco těžkého a přijdou se svěřit. Připadal jsem si úplně zasypán tím zlem a tím těžkým, co se ve světě děje. Kněz ale není spasitel, nemá moc někoho zachránit, i když do spousty věcí vidí a touží pomoci. Modlí se a odevzdává ty věci Bohu, v tom je náplň kněžství. Došel jsem k tomu i díky neštěstí, kterému jsem byl blízko. Tatínek měl úraz a dva roky se s námi loučil, umíral. Pomohlo mi to v ujasnění priorit života a toho, co je důležité.

Jsou lidé, kteří říkají, že v něco věří, aniž by mluvili přímo o Bohu, v tom křesťanském smyslu. Nejsou praktikující věřící, nechodí do kostela, nemodlí

se, ale často si třeba řeknou „panebože, prosím, ať to nebo to dobře dopadne“. Dá, nebo nedá se říci, že jsou věřící?

Já bych řekl, že jsou na cestě, že hledají. Všichni svým způsobem děláme náboženské úkony, aniž bychom si to uvědomovali. Jsou to věci, které nás přesahují. Už třeba jenom to, že někomu popřejeme štěstí a zdraví. O to se nemůžeme nějak postarat. Jistě, můžeme třeba dodržovat zdravou životosprávu, ale nemůžeme je nějak darovat druhým. Nebo období Dušiček, adventu... navštěvujeme hřbitovy, zdobíme je, zapalujeme svíčky. To jsou všechno věci, kterými chce člověk uchopit něco, co ho přesahuje. Jsou to náboženské úkony, které ve společnosti vykrytalizovaly tak, že k tomu člověk nepotřebuje církev, aby je dělal.

To je přeci blízké evangelíkům, kteří si zakládají na osobním vztahu k Bohu a na rozdíl od katolíků se tolik neopírají o autoritu církve. Jak to dnes

mezi těmito dvěma církvemi funguje, panuje nějaká rivalita?

Nastavení ve společnosti je takové, že mnoho lidí rozdíl mezi nimi ani neřeší nebo o něm ani neví. Nejsme konkurenti a než abychom se tříštili, snažíme se spolupracovat, je spousta projektů, které děláme společně. Záleží také na konkrétním knězi, jak svou pastorační provádí, lidé si najdou toho, kdo jim vyhovuje. Já jsem třeba spustil na sociálních sítích projekt #knezvakci, který přibližuje lidem, jaký život kněze vlastně je, že není nějakým outsiderem mimo společnost. Je to zajímavé pro lidi, kteří v církvi nejsou, nejsou praktikující věřící, ale i těm to může říct mnoho o tom, co vlastně kněz dělá, kde tráví den.

Jak vy osobně trávíte ten Štědrý?

Pokaždé vlastně jinak. Působím už na pátém místě a teď zrovna nemám žádnou farnost, jsem ve specifické službě pro mládež. Žiju na malé vesničce, kde ani skoro nikdo nechodí do kostela, takže vlastně nevím, jaké letos budu mít Vánoce, co budu dělat. Možná budu v rámci českobudějovické diecéze sloužit za nějakého kněze, který onemocní. Často mě někdo zve do rodiny – to je přece hezký zvyk, takový symbolický, mít připravené místo u stolu navíc. Když mám na místě, kde zrovna sloužím, nějakého kolegu, tak třeba večeříme spolu – a pozveme někoho z farnosti, kdo je taky sám.

Vánoce každý prožívá po svém. Ten duchovní přesah, o kterém jste mluvil, leckdo mine bez povšimnutí – Vánoce jsou pro něj rodina, nákupy, dny volna, dobré jídlo. Co je tím původním poselstvím Vánoc?

Slavíme narození Ježíše Krista. Když si představíme, že se někdo narodí, tak přijdou přátelé rodiny, chtějí se s tím novým člověkem setkat, mají z toho radost. To je to, co se snažíme jako křesťané uchopit. Dáváme si dárky, které symbolizují to, že tím největším darem je Ježíš, který se narodil, aby nás zachránil, jeho příchod je projev Boží lásky. Obdarováváme své blízké, abychom tu lásku zhmotnili, abychom jim ukázali, že je máme rádi. Ale jsou věci, které jim dát nemůžeme, i když bychom jim

je opravdu přáli. Aby třeba poznali, na jakou mají jít střední školu, jestli mají změnit práci nebo si někoho vzít. A v tom je ten přesah, ta smysluplnost naší víry, že můžeme jít třeba na půlnoční mši do kostela a modlit se za to.

I když to neumíme nebo jindy do kostela nepůjdeme?

Modlitba je odevzdání těch věcí Bohu. I když třeba nic neříkáme, protože neznáme ta správná slova. Důležité je, že tam jsme. Že chceme ty lidi, na kterých nám záleží, tímto způsobem přiblížit Bohu – naší přítomností tam. Předat mu to přání, poprosit ho, aby on sám těm lidem pomáhal, ochraňoval je, vedl, jak říkáme – aby jim žehnal. Víra je svým způsobem dar pro druhé, a i když někdo přijde třeba jen jednou za rok na půlnoční, tak mi to přijde úžasné a vlastně ho obdivuji. Je to pro mě takové svědectví o tom, že touží ještě po něčem dalším, jiném.

Vidíte přesah i tam, kde se Vánoce bez půlnoční a kostela úplně obejdou?

Mám třeba moc rád symbol betlémského světla. Každý rok si ho sem přivážíme z Betléma, z města, kde se Ježíš narodil, a podle mě je to proto, že se snažíme nějak naplnit hloubku, přiblížit se autentičnosti Vánoc. Takhle nějak to máme asi všichni, a když říkáme, že jsou to svátky míru, tak to není jenom o tom, že chceme mír ve světě, ale chceme ho i v naší rodině. To je betlémské světlo, to, proč napečeme cukroví, dodržujeme nějaké tradice, uděláme hezkou výzdobu, co nejpříjemnější prostředí, protože pak už chybí jen krůček k tomu, abychom žili vztahy okolo nás – nějak krásně. Jako by všechno to okolo mělo pomoci k tomu, abychom je obnovili a těšili se z toho, že máme jeden druhého. Setkání s rodinou, s přáteli, třeba i ty tak oblíbené vánoční večírky – je za tím touha prožít ten čas společně.

Některé lidové zvyky a tradice mají své kořeny v dávných pohanských dobách, teprve časem splynuly, byly „pokřesťanštěny“. Je ještě dnes něco, co by se tak dalo nazvat a co církev „nerada vidí“?

Během historie k takovému prolnutí došlo, vlastně pořád dochází, dnes je to třeba velký vliv Ameriky a Santa Clause. Bylo by škoda, kdybychom byli pověřiví a od nějakého lití olova nebo řezání jablíčka čekali, že nám skrze ně chce Bůh něco říct. Třeba jaký bude náš osud nebo co od nás očekává – lepší je se spolehnout na Něj. Když někomu řeknu, že mu věřím, a potom půjdu a budu potají dělat něco jinak, tak to moc křesťanské není. Bůh k nám většinou promlouvá někde v tichu, v nějakém vnitřním setkání, kterému třeba vůbec nerozumíme, nebo přes nějakou událost nebo člověka, ale určitě ne přes takovéto symboly.

Účastnil jste se několikrát poutě na Svatý Kopeček nebo pietního aktu v Letech u Písku. Jaký máte vztah ke svým romským kořenům?

Občas to srovnávám s kněžstvím. Pohled na církev a na Romy je ze strany společnosti někdy podobný v tom, že si na nich vždycky někdo něco najde. S Radkem Bangou, který jezdí po školách, se snažíme Romy motivovat, aby si šli za svým cílem, že mohou něco dokázat, že i když to mají často těžké a mají třeba úplně jiné podmínky, že má smysl se z toho vymanit. Pro mě je důležité i to, že jsem s lidmi v důležitých okamžicích jejich života, že se za mě nestydí, že jsem

kněz a navíc Rom, že se ke mně hlásí. Velká potíže naší společnosti je v tom, že máme velký strach z jinakosti, z něčeho, o čem si myslíme, že nás může ohrozit, protože to neznáme. A to znamená, že se sami cítíme ohrožitelně, že si nevěříme.

Co jste si pomyslel, když konečně došlo k podpisu smlouvy o výkupu vepřína v Letech?

Byl jsem moc rád, že se to po tolika letech dotáhlo do takového konce. Když se na něčem dlouho pracuje, je to úžasná doba, která má v sobě potenciál, dokáže lidi spojit, nadchnout, vytvářet přátelství, dodávat smysluplnost. Přál bych si, aby celá ta věc neutichla, aby byla zhodnocena do dalších plánů a hodnot, v účtě k předkům. Ať je to památník, který promlouvá nejen o minulosti, ale i o tom, co bude.

Má se podle vás kněz vyjadřovat k politice? Jak vnímáte třeba některé kontroverzní postoje kardinála Duky?

S panem kardinálem se vídáme, o nějakých věcech se bavíme. On má k těm věcem svůj postoj, má do těch věcí jiný vhled a jsou věci, na kterých se určitě neshodneme. Každopádně věřím, že to myslí dobře. Opravdu rád mám třeba papeže Františka, který je ve své víře pevný, staví ji na Bohu a lásce k lidem a odpovídá to tomu, k čemu nás Ježíš zve. Je to ryzí a smysluplné. A aby měl kněz svůj názor na to, co se děje ve světě, je určitě důležité. Já jsem třeba rád, že mezi kandidáty na prezidenta je Pavel Fischer, který tam podle mě vnáší

hodnoty, které by tam měly být, poctivost, charakter, přehled. Navíc se nestydí za to, že je křesťan, že věří v Boha.

K Bohu se ještě na závěr vraťme. Měl byste nějaké povzbudivé slovo pro ty, které nečekají „šťastné a veselé“, ale budou na svátky sami nebo s nějakým trápením?

Znovu bych připomněl betlémské světlo. Pán Ježíš se nenarodil jen pro nějakou konkrétní skupinu lidí, on přišel pro všechny, aby se se pro nás stal tím světlem v temnotě vsednosti nebo toho, co prožíváme. Od nás čeká jen to, že ten dar dokážeme rozbalit. Ono to nemusí být jednoduché, spolehnout se na Boha a jít za ním, ale mohlo by to vést k té opravdovosti, že to přijímám, aby mě vedl a pomáhal mi, abych měl nějakou jistotu, které je v té dnešní době potřeba, protože je tak nejistá. ●

P. MGR. VOJTĚCH VÁGAI (1984)

Narodil se v Českém Krumlově jako nejstarší syn katolického jáhna Vojtěcha Vágaie. Vystudoval Střední uměleckoprůmyslovou školu sv. Anežky České (obor pozemní stavitelství) a Katolickou teologickou fakultu Univerzity Karlovy. V červnu 2011 byl v Českých Budějovicích vysvěcen jako první kněz s romskými kořeny. Působil jako farní vikář v Bechyni nebo Pelhřimově, dnes je také ředitel Diecézního centra života mládeže Ktiš a ředitel Diecézního centra mládeže a moderátor pastorační mládeže.

JAKÉ JSOU HRANICE PRÁCE?

Inka Jurková / Foto: Záběry z dokumentu Hranice práce

Romistka Saša Uhlová, která se věnuje angažované žurnalistice, se rozhodla upozornit na nedůstojné podmínky lidí pracujících za minimální mzdu. Aby mohla o situaci takových zaměstnanců informovat co nejpřesněji, zvolila poněkud radikální cestu.

Saša Uhlová se delší dobu ve svém okolí setkávala s lidmi, kteří jsou od svých zaměstnavatelů vykořisťováni, ale odmítají o tom veřejně mluvit. Cítila potřebu se jich zastat, ale byla si vědoma, že anonymní reportáže nejsou důvěryhodné. Proto se rozhodla své články postavit na přímé zkušenosti jedné konkrétní osoby – sebe. Během půl roku postupně nastoupila do pěti různých firem, které na své pracovníky vydávají nejnižší možné náklady. Chtěla dělat práci kmenového i agenturního zaměstnance, pro srovnání pracovat ve státní firmě i v soukromé. Za těchto sobě určených podmínek si nakonec vybrala: nemocniční prádelnu v Motole, družbu Agrofertu, obchod Albert, továrnu na výrobu holicích strojků v Krupce a ostravskou třídníru odpadů. O svých zkušenostech pak sepsala sérii reportáží pro server A2larm.

PŘÍBĚHY JEDNOTLIVCŮ JSOU PŘÍBĚHEM VŠECH

Své články Saša postavila na kombinaci faktů s osobními příběhy. Představuje osudy starších lidí, kteří pracují ve fyzicky vyčerpávajících provozech a k večeru chodí ještě do druhého zaměstnání, mladých, kteří mají exekuce, a proto chodí do práce i vážně nemocní, aby si nemuseli brát nemocenskou, Romů, kteří nedostali příležitost být zaměstnaní nikde jinde, nebo kohokoli, kdo se bojí, že nesežene jinou práci, protože z té předposlední byl třeba před deseti

lety vyhozen.

Hlavními ukazateli úrovně zaměstnání jsou pro Sašu Uhlovou podmínky na pracovištích a přístup zaměstnanců k sobě navzájem. Všimá si zásadního rozdílu v provozech, kde velkou část tvoří agenturní zaměstnanci, se kterými se nikdo nesnaží navazovat vztahy, a ve firmách, kde je víceméně neměnný kolektiv. Dalšími indikátory pro ni byly otázky bezpečnosti práce, četnost přestávek, šikana ze strany nadřízených a nedůvěra k nejnižší postaveným zaměstnancům, kteří bývají non-stop pod dohledem kamer. Peníze představují až poslední dílek pro hodnocení jednotlivých zaměstnání.

FILMOVÝ DOKUMENT HRANICE PRÁCE

Kromě série psaných reportáží vznikl o zkušenostech z výše uvedených

provozů dokument Hranice práce. Ten natočila etablovaná režisérka Apolena Rychlíková, která na celém konceptu se Sašou Uhlovou pracovala. Film je postaven na profesionálních záběrech Saši v domácím prostředí; na videích ze skrytých kamer, které měla Saša v brýlích a v termosce, a na deníkových zápiscích, jež si Saša pravidelně každý večer psala. Dokument byl představen divákům na filmovém festivalu v Jihlavě, kde získal hlavní cenu. Porota své rozhodnutí odůvodnila slovy: „Oceňujeme lidský vklad Saši Uhlové, která se na všednodenní skutečnost vykořisťovaných lidí dokázala podívat poctivě, konkrétně, empaticky, bez ideologizování. Ocenili jsme režijní přínos Apoleny Rychlíkové, která se stejně dokázala podívat na Sašu Uhlovou.“

A o tom to je. Zaměstnavatelé a majitelé pracovních agentur by se na svoje zaměstnance měli podívat poctivě, konkrétně a empaticky. Nejedná se totiž o stroje, ale o lidi, kterým se kvůli otrockým pracovním podmínkám v některých provozech mění životy ve velmi smutné příběhy. ●

Dokument Hranice práce byl v prosinci uveden v České televizi a je k vidění na jejích stránkách.

VESMÍR JE ČERNÝ

Kristina Kohoutová / Foto: Adam Holubovský

Výstava **Vesmír je černý – O kosmos hino kalo** – představuje nestereotypní pohled na uměleckou tvorbu Romů. Kurátorka Ladislava Gažiová nachází souvislosti, jež romská díla zařazují do „obecných“ dějin umění. Výběr děl ze sbírek Muzea romské kultury navíc podřídila záměru ukázat v chronologickém sledu vazby mezi uměleckým projevem Romů a konkrétními společensko-emancipačními momenty romských dějin.

„Samotný název výstavy odkazuje k afro-futuristickému kulturnímu hnutí, jehož zástupci spatřovali jedinou možnost útěchy a naděje ve vesmírné diaspoře. Tato utopická vize založená na vědeckofantastických představách nabízel Afroameričanům konečné dosažení spravedlnosti,“ vysvětluje Ondřej Chrobák, kurátor výstavy za Moravskou galerii.

Jedná se o druhou výstavu romského umění v Moravské galerii. Ta historicky první se konala v roce 1997 a během následujících deseti let byla k vidění po celém světě. Výstavní projekt Ladislavy Gažiové ukazuje nejen díla neškolených romských umělců, ale dává také prostor profesionálním mladým umělcům, kteří se vyznačují sebevědomou tvorbou ve všech uměleckých oblastech.

Mezi jmény vystavujících autorů se návštěvníci setkají s Rudolfem Dzurkem, Juliem Lakatošem, Emilií Rigovou, Tamarou Moyzes, Ludkem Farkašem, Ondřejem Gadžorem, Małgorzatou Mirga-Tas nebo Ceijou a Karlem Stojkovými.

Výstava *Vesmír je černý – O kosmos hino kalo* – je k vidění do 28. ledna 2018 v Moravské galerii v Brně, v budově Místodržitelského paláce na Moravském náměstí. 24. ledna 2018 se bude od 17:00 konat komentovaná prohlídka.

O KOSMOS HINO KALO

E Kristina Kohoutová / Foto: O Adam Holubovsko

E vistava **Vesmír je černý – O kosmos hino kalo** – sikhavel avre jakhenca le Romengere umelecka buťa. Šaj la dikhen dži 28. Januaris 2018 andro Místodržitelský palác Bernate. Jekhetanes laha džal o historicko-emancipačno kontekstos andre romaňi historija. E vistava kisitinda e kuratorka e Ladislava Gažiovo kisitinda the o vast lake dine o Muzeum romské kultury Benate the e Moravská galerie.

„O nav savo la vistava hin, leperel o afro-futuristicko kulturno uprehazdipen, andre savo o manuša paťanas, hoj le manušengere čačipena the e paťiv šaj aven ča andre kosmicko diaspora. Kaja utopicko vizija savi sas thodi pro vedecofantasticka avridumišaga phenelas le Afroameričanenge, hoj ča akor avela the len paťiv,“ phenel o Ondřej Chrobák, o kuratoris khatar e Moravská galerie. Džal pal dujto vistava romane artiklenca andre Moravská galerie. Oja andre historija perši has andro berš 1997 the tel o deš berš has te dikhel pre calo luma. O vistavno projektos savo kerda e Ladislava Gažiovo sikhavel na ča o buťa save kerde o Roma, so na phirenas pre umelecko škola, no sikhavel tiš o buťa save kerde profesionalna terne umelca, save na daran peskere buťa andro savore umelecka kotera te sikhavel.

Maškar o autora save hine avrithode pre vistava hin o nava sar o Rudolf Dzurko, o Julius Lakotoš, e Emilija Rigovo, e Tamara Moyzes, o Luděk Farkaš, o Ondřej Gadžor, e Małgorzata Mirga-Tas abo e Ceija the o Karl Stojka.

UŽ JSME TU S VÁMI 15 LET

Zdeněk Ryšavý / Foto: Archiv redakce

2003

Přesně na Silvestra 31. 12. 2002 je občanské sdružení ROMEA oficiálně zaregistrováno. Jeho založení na podzim 2002 iniciovala pětice (tehdy mladých) přátel: Jarmila Balážová, Zdeněk Ryšavý, Soňa Kalejová, David Pešta a Vojta Lavička. 24. 2. 2003 vychází historicky první číslo časopisu Romano vodi.

V únoru 2003 ROMEA spouští zpravodajský server Romea.cz. Textové zpravodajství je záhy doplněno i o videa, která se nejdříve zaměřují na kulturu. Vzniká pořad hudební show Činger Phager, jsou položeny základy vůbec první romské internetové televize ROMEA TV.

2010

ROMEA začíná administrovat stipendijní program pro romské vysokoškolské studenty. Hlavním cílem programu je skrze stipendia zvýšit vzdělanostní úroveň romské minority v terciárním stupni vzdělání a působit desegregačně na vzdělávací systém.

2011

Začínáme realizovat projekt Romský mentor, jehož hlavním cílem je přispět k integraci znevýhodněných dětí prostřednictvím realizace volnočasových aktivit z oblasti umění a kultury a později sportu na školách.

2012

Zažíváme výrazný úspěch na poli mediálního watchdogu. Parlamentní listy vymyslely falešnou protiromskou zprávu, kterou přebírá na své titulky většina médií. Zpravodajský server Romea.cz je odhalil. Některá média se pak za uveřejnění zprávy omlouvají a redaktoři serveru si mohli přečíst několik pochvalných stanovisek mediálních analytiků – Jindřich Šídlo: „Tohle je případ do učebnic žurnalistiky, a pokud možno, už od tohoto semestru.“

2013

V rámci projektu Evropa: Domov Romů natáčíme společně s organizací Transitions Online dokumentární film Protože je naděje, který vypráví o romském aktivistovi z o. s. Konexe Jožkovi Mikerovi.

2009

Další zlomový rok a nové aktivity. Tři roky bude vycházet časopis pro mládež Romano vodi, rozšiřujeme náš vzdělávací server založený v roce 2004, pracujeme na metodické příručce pro pedagogy ZŠ a SŠ na téma romské literatury a historie. Vyjde v roce 2012.

V roce 2009 je odvysílán poprvé pořad Deseťminutovka. Speciální talk show, které postupně uvádějí Tomáš Bystrý, Jarmila Balážová, Robert Ferko a Richard Samko.

2014

V plném proudu je mediálně-watchdogový projekt, zaměřený na nápravu zkresleného mediálního obrazu Romů. ROMEA vydává analýzu médií a ukazuje, jakým způsobem jsou Romové zobrazováni. V září probíhá ve spolupráci s VOŠP v Praze mediální trénink zaměřený na praktické dovednosti v komunikaci s různými druhy médií. Vznikají filmy Ve stínu holocaustu Romů, o táborech v letech u Písku, a film Splněný sen, věnovaný romskému internetovému rádiu a skupině Gipsy Kubo.

2004

Rok 2004 znamená pro organizaci další rozvoj a rozšíření z mediální oblasti i do vzdělávací. Je založen vzdělávací web skola.romea.cz, probíhá 1. ročník literární soutěže Menšiny mezi námi, která bude pravidelně pokračovat až do roku 2011, pořádáme besedy na školách.

2005

ROMEA pořádá 8. 12. 2005 v Mramorovém sále Paláce Lucerna pietní večer k uctění památky zesnulé Mileny Hübšmannové, jejíž literární cenu pak v dalších letech ROMEA dvakrát udělí. Poprvé se snažíme získat peníze od drobných dárců a zapojujeme se do projektu Coolhelp a prodáváme tehdy velmi populární černé náramky. Prodáme jich 12 tisíc.

2006

ROMEA rozšiřuje svou činnost o sociální oblast. Zapojuje se do projektu Equal společně s organizací Slovo 21 ad. Otvíráme vzdělávací a internetové centrum, pomáháme Romům hledat práci a budeme to dělat až do roku 2015, spouštíme svůj první kurz pro mladé romské novináře.

V říjnu 2006 přijímá náš pracovník první telefonát na antidiskriminační linku. Ta funguje až do roku 2015

OCENĚNÍ

2006 – Stříbrná Effie
2010 – Gypsy Spirit v kategorii Organizace
2013 – Redaktor Romea.cz František Kostlán získává cenu Roma Spirit v kategorii Média
2012 – Cena Alice Garrigue Masarykové, kterou uděluje Velvyslanectví USA
2015 – Vedoucí Romea.cz Zdeněk Ryšavý získává cenu Roma Spirit v kategorii Média
2016 – European Roma Spirit pro Romea.cz v kategorii Média
2017 – Cena za odvahu, kterou uděluje Nadační fond proti korupci

2008

Rozjíždíme kampaň Udělej něco! – Ker vareso!, která se zaměřuje na samotné Romy, chceme je motivovat prostřednictvím pozitivních vzorů, klademe důraz na nezbytnou iniciativu a jejich angažovanost.

I na základě kauzy Liany Janáčkové začínáme v roce 2008 monitorovat protiprávní, rasistické nebo diskriminační případy, monitorujeme protiromské demonstrace. Zaměřujeme se i na média – vzniká projekt mediální watchdog, který v dalších letech nabere na síle.

2017

Další posun internetové televize ROMEA TV. Soustředíme se na přímé přenosy tiskových konferencí a různých dalších akcí. Trénujeme další romské novináře, kteří se budou podílet na vysílání televize v roce 2018. Startuje kampaň ONI JE DO PLYNU. MY JE DO ŠKOL

2007

Vznikají samostatné stránky romské internetové televize ROMEA TV, na níž lze sledovat několik stálých pořadů. Například pořady Hiri nebo pořad pro mladé TERNO. Uvádí tehdy 17letý Tomáš Bystrý. Dnes je Tomáš editorem na stanici Radiožurnál.

V červenci 2007 podáváme trestní oznámení na Lianu Janáčkovou, mluvila o „přemnožení cigánů“, které dá za elektrický plot. Připojujeme se k trestnímu oznámení na Jiřího Čunka.

2016

Rozjíždíme komplexní Stipendijní program pro romské studenty SŠ a VOŠ, je jich 60. Startuje projekt Romská paměť.

ZÁJEZD ZA STO TISÍC O ZAJEZDOS VAŠ O ŠEL EZERA

Eva Danišová / Foto: Pixabay

Stalo se to už v září a já to chtěla před celou svou rodinou tajit. Chtěla jsem si pořádně rozmyslet, co udělám. Vyhrála jsem ve sportce opravdu hodně peněz. Mockrát jsem o tom snila a teď se to fakt stalo. Nedávala jsem sportku často, tak jednou za měsíc. Nemohla jsem tomu uvěřit. Peníze už jsem měla, poslali mi je na účet, a co teď? Můj muž neví, kolik peněz na účtě máme, nikdy nebyl vybrat peníze z bankomatu, neumí se podívat na internetové bankovníctví, tyhle věci jdou mimo něj.

Začala jsem přemýšlet, co všechno si můžu koupit. Chtěla jsem nové šaty, boty. Prohlížela jsem si časopisy, vybírala si oblečení, nekoukala poprvé v životě na ceny. Jen jsem nevěděla, co řeknu doma, kde jsem na takové oblečení vzala peníze. Tak jsem si řekla, že ještě počkám.

A najednou se mi nechtělo do práce. Chybí mi ještě rok do důchodu. Věděla jsem, že nemusím, ale zase jsem nevěděla, co mám říct manželovi. O výhře jsem chtěla všem říct až

o Vánocích. Do té doby jsem chtěla pro všechny zařídit nějaké překvapení. Jako první mě napadl zájezd k moři pro mé dcery a jejich děti. Do Vánoc zbývalo ještě šest týdnů a já začala plánovat, jak to zařídit, aby nic netušili. Jasně, řeknu, že jsem zájezd vyhrála v soutěži o tajenky, vědí, že tajenky posílám. Zájezd pro čtyři osoby za sto tisíc. Teď už jen předvést dobrý herecký výkon.

Nejvíc mi záleželo na tom, abych zbavila svou dceru dluhů z hypotéky. Má takový starý domeček, se špatnou střechou, prostě takový zchátralý. Splácí každý měsíc asi sedm tisíc. Dumala jsem, jak to udělat, aby nic nevěděla, a já tu hypotéku zaplatila. Šla jsem se do banky zeptat, jak velký dluh ještě na hypotéce je a jestli to můžu doplatit. Paní koukala do papírů, nic neříkala a nakonec zavolala vedoucího. Hypotéku jsem celou doplatila tak, aby v novém roce dcera už nic neplatila. Zaplatila jsem o sto třicet tisíc víc, než byl dluh na hypotéce.

A začala jsem přemýšlet, co manželovi. Samozřejmě mě napadlo nové auto.

Jenže to byl další problém. Jaké auto? Velké, bílé, černé... byla jsem z toho už nervózní. Říkala jsem si, nespěchej, je čas, ale každý den to bylo horší. Když mě nikdo neviděl, radovala jsem se a smála se pod vousy.

Byl to báječný pocit mít tu možnost nekoukat na peníze a udělat radost sobě i svým blízkým.

Když jsem o všem znovu usilovně uvažovala, vzbudila jsem se. Všechno se mi jen zdálo.

Udělala jsem si kávu a seděla jak zvadlá rostlina.

Potom jsem si uvědomila, že jsme všichni zdraví, nemáme hlad a vlastně se máme dobře.

Je hodně dětí i dospělých, kteří o Vánocích nemají ani základní potřeby. Chybí jim rodina, jsou odkázáni na pomoc druhých. Tak jsem se zvedla a šla poslat aspoň dárcovskou esemesku. Přeji všem lidem na světě krásné a spokojené Vánoce.

Kada pes ačhila imar septembriste u me na kamavas ñikaske andre famelija te phenel. Kamavas mange mišto te duminel, so kerava. Kheldom avri pre športka but love. Calo dživipen mange kada mangavas. Na davas e športka but, ča kavka jekhvar andro čhon. Na kamlom te paťal. O love imar has mande, bičhade mange pro učtos andre banka, u akana so? Miro rom na džanel keci love amen pro učtos hin, šoha na has te lel o love andro bankomatos, na džanel te dikhel pro internetbanking the kajse veci.

Chudlom te špekulinel, so savoro mange cinava. Kamavas neve, vigana, topanki. Dikhavas andro žurnala, kidavas mange savoro avri, na dikhavas keci oda mol, bo jekhvar andro dživipen man love has. Ča na džanavas, so phenava khere, te man avela ajci uraviben, kaj upre ilom o love. Ta, phendom mange, hoj mek užarava. Akana pes mange na kamelas andre buti, na. Kampel mange te phirel mek jekh berš andro duchodos. Džanavas, hoj na musaj te phirav, no na džanavas, so phenava le romeske.

Pal o love kamavas savorengi te phenel pre Karačoňa. Kamavas sako-neske te kerel vareso ajso, so ñiko na užardahas.

Peršo mange avla pre godi o zajezdos paš o baro pañi vaš o čhaja the lengere čhavore. Dži Karačoňa mek kampelas šov kurke u me chudlom te gondoli-nel, sar oda kereva, te ñič na džanen. Čačes! Phenava, hoj kheldom o zajezdos avri, bo kerav andro žurnala o „ťajenky“ rodav garude lava, džanen, hoj o tajenky bičhavav. Zajezdos vaš o štar manuša vaš šel ezera koruni. Akana ča te som lachi herečka.

Nekhubter mange pro jilo has miri čhaj, savi poťinel but love pre hipoteka. Hin la ajso purano kheroro, na lache dachoha, no, sar phenav ajso čorikano. Sako čhon del vaj eřta ezera pre hipoteka. Duminavas, sar oda te kerel, te joj ñič na džanel u me lake poťinava avri oja hipoteka.

Gejlom andre banka te phućel, keci love lake mek kampel te poťinel the či šaj poťinav savoro avri. E gadži dikhelas andro papira, ñič na phenelas the palis vićinda le šerales. Poťindom lake savoro avri, avka, te andro nevo berš imar te na poťinel ñič. Mangle mandar mek šel-thetrandu ezera koruni buter, sar has o adošagos.

U akana, so le romeske? Ta nevo motoris. Oda tiš has igen pharo, bo savo motoris. Či baro, kalo, parno... o šero mange has chalo sar gondolinavas.

Phenavas mange, ma siđar, hin časos, no sako dives oda has phareder. Sar man ñiko na dikhelas, ta lošaluvavas the tel o nakh asavas. Šunavas man but mišto, kaj na musaj te dikhav pro love u šaj savorengi kas kamav, kerav vareso laćho.

Sar nekbuter pal savoro dumina-vas, ta uštilom upre. Savoro mange ča džalas suno.

Kerdom mange kaveja u bešavas sar šuko khas.

Palis mange avla pre godi, hoj sam savore khere saste, nane amen bokh, dživas mišto. Hin but čhavore the phureder manuša, so len pre karačoňa nane ñič. Nane len famelija, užaren, ko len so dela.

Ta uštilom upre the gejlom te bičhavel e esemeska pre charita. Mangav sa manušenge pre luma šukar Karačoňa.

KODA DROM

VYPRÁVÍ MÁRIO BIHÁRI

Renáta Kováčová / Foto: Björn Steinz

V seriálu RomaŇi gili (Romská píseň) se věnujeme historii a současnosti některých hodně, ale i méně známých romských písní a písňových textů. V posledním díle letošního roku naše pozvání do rubriky přijal **Mário Bihári**, který působil v legendární skupině Koa se Zuzanou Navarovou a Ivánem Gutiérrezem. Dnes vystupuje buď sólově, nebo s kapelou Bachtale apsa a píseň Koda drom, kterou si vybral, není jeho vlastní – je pro něj však vzpomínkou na přítele, muzikanta Jána Ačo Slepčíka.

KODA DROM

Píseň Koda drom jsem si vybral, protože ji složil úžasný skladatel, kytarista a zpěvák Jan Ačo Slepčík, se kterým mě seznámila Milena Hübschmannová. V té době už byl v pokročilém věku, ale byl to takový veselý pán, který měl srdce na správném místě. Já jsem šťastný, že jsem ho mohl poznat. Dokonce, když

přijel do Prahy, tak bydlel u mě. Před osmi lety zemřel, a já na něj stále vzpomínám, proto tato píseň. Je to taková moje srdcovka.

V té písni se zpívá tom, že syn už nebydlí doma, ale jeho matka na něj stále čeká a doufá, že se vrátí domů. On už ale nemůže, protože má svou rodinu, u které musí zůstat. Toto se vlastně děje

stále, protože maminky nikdy na své děti nepřestanou čekat a doufat, že s nimi zůstanou pořád. Ta píseň mě provází vlastně stále. Hraju ji už sedmým rokem s Bárou Hrzánovou a Janou Bouškovou v přestavení Šunen Romale v Divadle Viola. Lidé na ni strašně krásně reagují a já mám obrovskou radost, protože je to taková pocta panu Slepčíkovi. ●

KODA DROM

*E daj imar užarel,
andal o kher joj avel,
pro čekat man čumidel,
churde apsa garuvel.*

*Sar tu, mro čho, sar džives,
či čores či barvales?
Imar ačheha tu khere?
Amen adaj čore sam.*

*Koda drom, koda drom,
so pal leste phirav
ča jekhvar beršeste,
koda te kije mri daj.*

*Ušči mamó, me pačav,
bo Prahate me bešav,
buči odoj me kerav,
le čhavoren bararav.*

*Sar imar me kheral džav,
kole mire dromeha
mri daj mange phenela:
„Dža tu, mro čho, Devleha.“*

TA CESTA

*Maminka už čeká,
z domu vychází,
líbá mě na čelo,
skrývá drobné slzy.*

*Jak žiješ, chlapče,
chudě nebo bohatě?
Už zůstaneš doma?
My ty žijeme v chudobě.*

*Ta cesta, ta cesta,
co po ní chodím
jen jednou do roka,
vede k mojí mamince.*

*Mami vstaň, já věřím,
protože bydlím v Praze,
pracuji tam
a vychovávám děti.*

*Když už odjíždím z domu,
tou svou cestou,
maminka mi řekne:
„Sbohem, chlapče.“*

ROMSKÉ LITERATURY:
UKOTVENÍ VE SPOLEČENSKÝCH
VĚDÁCH A SOUČASNÉ TRENDY

Karolína Ryvolová / Foto: RomArchive

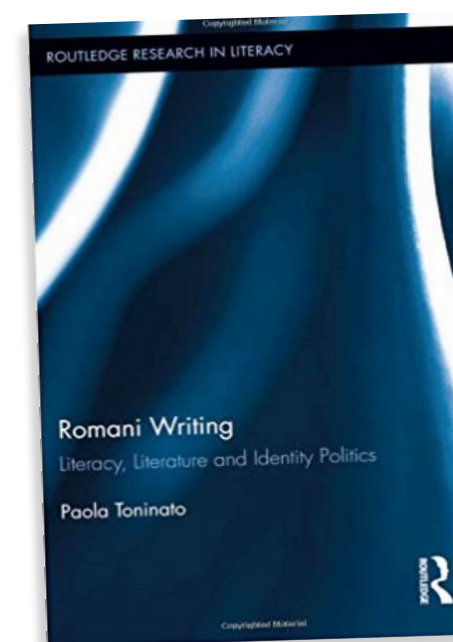
Úměrně tomu, jak (ne)významnou roli odborná veřejnost romské literatuře přisuzovala, neexistovala o tomto světovém fenoménu dlouho žádná reprezentativní monografie. První pokusy o její periodizaci a teoretické uchopení z pera např. Donalda Kenricka, Rajka Djurice či Iana Hancocka v 90. a nultých letech byly rozpačité: psát o něčem, co se teprve rodí, bez jistého odstupu, se ukázalo být velkou výzvou.

Odborné statí Mileny Hübschmannové sice převyšovaly průměr z hlediska odbornosti, svým dosahem ale byly velice lokální. Kvalitativní zlom přichází až s knihou Romani Writing: Literacy, Literature and Identity Politics italské badatelky Paoly Toninato (2013), která není bezchybná, ale poprvé snáší na jedno místo velké množství poznatků o psaní Romů za použití nejsoučasnějších metod západních sociálních věd, a navíc ve světovém jazyce.

Důkazem přijetí romské literatury do literárně vědního panteonu je i fakt, že v rámci mezinárodní komparatistické konference ICLA v červenci 2016 ve Vídni proběhl samostatný panel věnovaný písařím Romům. Účastníci z celého světa dva dny intenzivně debatovali a na závěr se mj. shodli, že je nezbytné hovořit o romských literaturách v plurálu,

protože lokální podmínky v jednotlivých zemích a regionech zásadně ovlivňují výslednou podobu textů. Také se dohodli, že po úvodní fázi bádání zaměřeného na popis a porozumění vzniku literatury uvnitř romských komunit by nyní měla nastoupit další fáze, charakterizovaná snahou zapojit romské psaní do národních kánonů a interpretovat je v globálních souvislostech.

Na závěr zmiňme RomArchiv, evropský projekt digitalizace romské kultury, o kterém je momentálně hodně slyšet. V rámci literární sekce bude posléze online zpřístupněn reprezentativní vzorek romské literatury z každé z oslovených zemí, což by výhledově mohlo napomoci interní romsko-literární komparatistice, jakož i mezinárodní překladatelské spolupráci. ●

Krásné Vánoce
a hodně štěstí do nového roku!

Šukar Karačoňa
the bachtaló nevo berš!

ROMANOVODI

romea